

פקודיך דרשתי

להערות והארות, ולהצטרפות
לרשימת התפוצה בדוא"ל:
pikodic@gmail.com

פרשת שמיני תשפ"ה גיליון קה

כל סוגי החיות שבעולם באים למדבר! ♦ בבארה של מרים היו דגים! ♦ איזה עץ מיוחד הגיע בין כל החיות? ♦ המברך 'משנה הבריות' על קוף – האם פוטר את הפיל? ♦ כמה פעמים בחיסטוריה התקבעו כל החיות שבעולם למקום אחד? ♦ איזה בעלי חיים לא נכנסו לתיבת נח? ♦ כמה מיני חיות היו במכת ערוב? ♦ העוף מגיע לשולחנו של בעל התוספות בעת שלמד אודותיה! ♦ מדוע קרא הגאון רבי יאיר בכרך לספרו "חיות יאיר"? ♦ הציפור הנדירה מגיעה לגג של רבי עקיבא איגר!

"זאת החיה אשר תאכלו" (יא, ב)

גדל אותה החיה, וצורתו כצורת אדם בכל דבר בצורת פנים וגוף וידיים ורגלים, ומטיבורו מחובר לחבל היוצא מן השורש, ואין כל בריה רשאי ליקרב כמלא החבל שטורפת והורגת כל הקרב כמלא החבל, ורועה כל סביבותיה, וכשבאין לצודה אין אדם רשאי ליקרב אצלה, אלא מורים אותה (בחיצים) אל החבל עד שהוא נפסק והיא מיד מתה".

וכיון שכל חיותו של 'אדני השדה' בכך שהוא מחוברת בטבורו לארץ, מסתבר שהגיע כך למשה רבינו, כשהוא מחובר לארץ.

משה רבינו הציג בפני בני ישראל גם בעלי חיים שצריך לברך על ראייתם 'משנה הבריות', את הקופים בפני עצמן, ובנפרד הראה להם את הפילים. ויש לדעת אם בני ישראל בירכו על כל חיה וחיה בפני עצמה, או שברכה אחת על סוג אחד של חיה משונה - פוטרת מברכה על בעלי חיים אחרים?

כתב בספר ארחות רבינו (ח"א עמ' קפ"ב סעיף כה): "עוד שאל הגאון רבי חיים קנייבסקי את מרן החזו"א זצוק"ל, המבקר בגן ורואה קוף ופיל - אם לברך ברכה אחת או שתיים? והשיב מרן, אם רואם ביחד מברך ברכה אחת, ואם ראם בזה אחר זה מברך שתי ברכות".

אין זו הפעם הראשונה בה מתקבצים למקום אחד בבת אחת כל החיות שבעולם, וכך כתב בספר הקדמון 'מאור האפילה': בשלשה מקומות נקבצו כל הבהמות והחיות והעופות למקום אחד:

א. לאדם הראשון בשעה שקרא שמות לכל החיות בעולם, נזדמנו למקומו יחד כל החיות שבעולם כדי שיקרא להם שמות. ב. לפני המבול, הגיעו כל החיות שבעולם לתיבת נח. ג. למשה רבינו במדבר בשעה שבא להורות לישראל מה מותר ומה אסור לאכול.

כתב רש"י: "מלמד שהיה משה אוחז בחיה ומראה אותה לישראל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו. אף בשרצי המים אחו מכל מין ומין והראה להם, וכן בעוף, וכן בשרצים".

היה זה מחזה נפלא, כשכלל ישראל עמדו לפני משה לשמוע דבר ה', והנה מתקבצים להם בבת אחת, למקום אחד, גן חיות ענק ונדיר: כל סוגי בעלי החיים הקיימים בעולם, ומשה רבינו אוחז בהם אחד לאחת ומבאר מה כשר לאכילה ומה לא!

לא רק חיות הגדלות ביבשה, הראה משה לישראל, אלא אף הדגים לסוגיהם וגווניהם התקבצו ובאו למשה רבינו (כ"ה בתורת כהנים).

והנה כל בעלי החיים - מובן שבאו למדבר דרך היבשה, אך איך באה הדגה? ויתכן לומר שהדגים, באו עד למשה, בתוך בארה של מרים ששולחותיו היו סובבים בין כל השבטים. שכבר מצינו שבארה של מרים היתה מעלה דגים לישראל, וז"ל הילקוט שמעוני פרשת בהעלותך (רמז תשל"ו): "באר היתה עמהם והיתה מעלה להם דגים שמנים יותר מכדי צורכם".

ואף עץ מיוחד הגיע בין כל החיות: מפלאי הבריאה, הוא מין עוף הגדל באילן ומחובר בפיו לאילן (וכבר הוזכר בשו"ע י"ד סי' פ"ד סעיף ט"ו לאסור אכילתם). וא"כ בכדי להורות לישראל אודות דין אכילת עוף זה - מסתבר שהגיע העוף יחד עם האילן שמחובר אליו.

בעל חי נוסף שככה"נ הגיע מחובר לקרקע והוא 'אדני השדה'. מהו אדני השדה? כתב הר"ש בפירושו למסכת כלאים פ"ח מ"ה: ושמעתי בשם הר" מאיר ברבי קלונימוס מאשפירא, שהיא חיה ששמה 'ידוע' והיא ידעונו דקרא (ויקרא יט, לא) ומעצם שלה עושין כשפים, וכמין חבל גדול יוצא משורש שבארץ שבו

להערה: רש"י פ"ח מ"ה: ושמעתי בשם הר" מאיר ברבי קלונימוס מאשפירא, שהיא חיה ששמה 'ידוע' והיא ידעונו דקרא (ויקרא יט, לא) ומעצם שלה עושין כשפים, וכמין חבל גדול יוצא משורש שבארץ שבו

אצל אדם הראשון, י"א דכיוון שהדגים וכל אשר בים - היו מכוסים מן העין - לכן לא קרא להם שמות. ואילו אצל נח היו כמה חיות שלא היו בתיבה:

א. דגים וחיות הים - עוד איתא שם: הדגים לא נכנסו לתיבה, כיון שלא נגזרה עליהם גזירת המבול. ובכלל זה כל חיות הים ניצלו ולא הוצרכו להיכנס לתיבה (ואמנם יש החולקים בזה, וסוברים שחיות הים הונסו לתיבה, וראה להלן אות ו. ויעוי' אבן עזרא ו, יט, ובמהרי"ל דיסקין עה"ת).

ב. יצורים הנוצרים מעיפוש - כתב במשך חכמה (בראשית ט, י): "אבל הנולדים מן העיפוש ומהאשפות לא היה צריך להכניסה לתיבה"

(ולפי"ז צ"ל דגם סלמנדרא, הנוצרת מהעברת אש ממושכת, לא היתה בתיבה).

ג. קופים - איתא במסכת סנהדרין (קט, א) שחלק מאנשי דור הפלגה נענשו בכך שנהפכו לקופים. ויש מי שכתב דלפני כן לא היו כלל

^א וראה בהרחבה אודות עוף מופלא זה בספר 'אוצר חמדה' ח"א עמ' רנ - רנז.

^ב ויתכן לומר, שאף הסלמנדרא באה למשה כשהיא בתוך כבשן אש, שהרי אם מוציאים אותה מהאש מיד מתה, כמ"ש בשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' ק) שדם הסלמנדרא אי אפשר ללקטו ולאספו אלא בזמן שהוא בתוך האש ושם שוחטים אותו, אבל אם יצא מהאש - מיד מת ונבלע דמו.

^ג לרבנו נתנאל בן ישעיה - מחכמי תימן הקדמונים. הובא ב'תורה שלמה' אות ו.

^ד אמנם, זאת לדעת שאצל משה רבינו במדבר היתה זו הפעם הראשונה והיחידה - שהתקבצו כל הבעלי חיים ללא יוצא מן הכלל למקום אחד.

שגדלתו ושמה חוה", וקראוהו לתורה וקראו לפניו הפסוק "ויקראו אותם חות יאיר עד היום הזה".

ומבואר מזה כי הלומד תורה לשמה **מזמינים לו מן השמים כל הבריות הנצרכים לתורתו**. וכמו כן משפיעים מן השמים בינה בבעלי חיים כדי שיוזמנו לידי עושה מצוה!

ומעתה אתי שפיר כי בשעה שלימד משה רבינו לישראל הלכות סימני בהמות חיות ועופות ודגים, **התאספו אליו כל הברואים האלו כדי שיוכל משה להראותם לישראל וללמד תורה מהם**, הן מצד מעלת משה רבינו שלימד תורה לשמה... וכמו כן כל הברואים שנחוננו **בבינה הרגישו בכח קדושת תורתו של משה רבינו, ובאו במרוצה לבית מדרשו להראות את עצמם**, כדי שיוכלו לישראל תורה על ידם!".

מדעסקין בבעלי חיים שבאו מעצמם שיקיימו בהם מצוה, נציין לסיפור מופלא שסיפר הגה"צ **רבי שמואל הומינר זצ"ל** בשם אביו הג"ר מרדכי, מעשה מוסמן ואמיתי. ורבי שמואל ביקש ואמר שיש לפרסמו בכל הזדמנות לגודל החיזוק הנלמד ממנו:

בעירו של רבי עקיבא איגר, היה חולה אחד שכל הרופאים התיאשו מחייו. באחד הימים עברה בעיר פמלייתו של המלך, והתחננו לרופא המלך שיכנס לבדוק את היהודי החולה. הרופא בדק והרים את ידיו באומרו שאין מזור למחלתו, וימיו ספורים.

רבי עקיבא איגר שאל את רופא המלך - לו היתה מחלה כזו למלך - גם היית אומר שאין תרופה? ענה הרופא כי אכן המלך היה חולה בעבר במחלה זו, והתרפא ע"י שבישלו לו מרק מבשרו של עוף נדיר מאד, שנמצא רק במדבר. המלך שלח כמה גרודי ציידים לחפש אחר העוף, ולאחר זמן הצליחו לצוד עוף אחד כזה ובישלוהו למלך, וכך התרפא. ותרופה זו שייכת רק אצל מלך שיש לו היכולות לשלוח ציידים ולטרוח להביאה, אך אצל אדם רגיל - לא שייך שיצליח למצוא עוף נדיר זה. רעק"א הודה לרופא. הלך לביתו, והתחנן להקב"ה שיחוס וירחם על אותו יהודי, שהינו חולה מסוכן, וחינוך בניו תלויים בו שיהיו עובדי ה', ושיחלים ממחלתו במהרה.

לפתע נשמע רעש מזור על הגג, בנו של רעק"א עלה לגג וראה שם עוף לא מצוי, הורידו את העוף וזיהו לפי תיאורי הרופא - שזהו העוף המדובר! בישלו את העוף, והחולה הבריא! וביקש רבי עקיבא שישמרו את הנוצות, למען יזכרו עד כמה גדול כח התפילה!

ספרינו

וכע"ז כתב היעב"ץ בסידורו (הנהגת ת"ת אות טו): **ודבר בחון ומנוסה הוא שהעוסק בתורה לשמה מראין לו סימן יפה בתלמודו, שהוא רצוי לשמים בכמה אופנים**. ביחוד כשצריך לחפש דבר בספרים ולא ידע מקומו איה. ראיתי בעיני סיעתא דשמיא דבר נפלא פעמים רבות, לא יאומן כי יסופר".

וידוע המעשה במרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל, שעסק בכתיבת חיבור 'קרני חגבים' על הלכות כשרות החגבים, והתקשה בהבנת עניין שמצריך לראות את החגב עצמו, והנה נודמן לשולחנו חגב, הגר"ח התבונן בו והצליח להבין מה שהיה חסר לו ידיעה בזה, ולאחזמ"כ נסתלק החגב. כששופר הדבר לחמיו מרן הגר"ש אלישיב התרגש מאד, ואמר שסיפור כזה מצינו רק אצל רבותינו הראשונים!

החוות יאיר בהקדמתו לשו"ת מספר אודות גדלותה של זקנתו הרבנית חנה: "שהיתה יחידה במינה בדורה בתורה. ונהירנא שהיה לה מדרש רבה בלי פרוש ולמדה בה על פי השגתה ושכלה, ובמקומות רבות השיגה על הרב בעל מתנות כהונה פירוש הרבות, ופירשה באופן אחר שכל השומע יבחין שהדין עמה. ואיזה דברים מהם כתבתי בכרכים משמה, וכן עשתה בפירושי מחזורים וסליחות ובפירוש רש"י בחומש ועשרים וארבע ובתרגומים וספרים החיצונים. וכמה פעמים שנתחבטו בדבר גדולי הדור, ובאה היא והושיטה בקנה".

ויש לשאול, הרי לכאורה חוץ מאדם נח ומשה, היתה גם פעם רביעית שבה התאספו יחד כל חיות העולם, והיא מכת ערוב. ולמה לא נמנתה מכת ערוב עם שאר המקומות?

אמנם במכת ערוב אף שהגיעו חיות רבות - לא נזדמנו כל החיות למקום אחד, אלא התפזרו בכל רחבי מצרי.

כמו"כ במכת ערוב יתכן שלא הגיעו כל החיות שבעולם, אלא רק החיות הטורפות בלבד, וכך משמע מדברי רש"י בפרשת וארא (ח, יז): "**כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים**". ובמדרש הגדול (שם ח, יז - כ) איתא שבאו רק **"ב מיני חיות ועופות**. ובמדרש שוחר טוב (תהילים ע"ח) איתא שישנה חיה ששמה פנתירין ("א שהוא הברדלס), ומזיקה ביותר - ורק היא באה למצרים".

וישאל השואל, הכיצד ידעו כל החיות בבת אחת להגיע למשה בשעה שהורה הלכה לישראל בעניין כשרות החיות והעופות?

הגאון רבי נתן גשטטר זצ"ל כתב לבאר באריכות (בספרו 'להורות נתן' עה"ת), ולחביבות הדברים נעתיק את עיקרי דבריו: **"והוא פלאי**, דאין נזדמנו למשה רבינו במדבר כל הבהמות והחיות והעופות ושרצי המים והארץ כדי שיוכל להראותם לישראל?"

ובאן מעלה הגאון ר' נתן שני הסברים נפלאים:

א. במסכת חולין (מב, א) איתא, **שתפס הקב"ה מכל מין ומין והראה לו למשה**, ואמר לו זאת אכול וזאת לא תאכל. ולפי זה יתכן, דאחרי שהקב"ה תפס כל הבריות והביאן למשה והראה לו זאת אכול וזאת לא תיכול - **לקח משה רבינו בריות הללו והראן לישראל!**

ב. ברם נראה לומר עפ"י מה שכתב הבית יוסף (יו"ד סי' פ"ב) בשם הגהות מיימוני (פ"א ממאכלות אסורות אות מ') שכאשר הר"י בעל התוספות ז"ל למד הלכות סימני עופות - **זימנו לו מן השמים עוף לבית מדרשו כדי שיוכלו לבדוקו וללמוד ממנו דיני הסימנים!**

והחת"ס סופר על התורה (דברים עמ' קנ"ז) כתב: "כי כמה פעמים בדרך שעשועי דאורייתא בלא כוונת המתכוין, **מוצא בשיעורא דיומא או בפרשת השבוע מעין המאורע שלו**. והגאון 'חות יאיר' כשהרהר איך יקרא שם ספרו, ושמו היה **יאיר** וזקנתו

קופים, אלא התחדשו רק בעת ההיא, ולפי דבריו הרי שבתוכה נח לא היו קופים! (אמנם חלוקים עליו, דמוכח מכמה מקומות שהיו קופים כבר מברית העולם ויעו" באריכות בעניין זה בספר 'מגדים חדשים', ברכות עמ' תקד).

ד. **עוף הגדל באילן** - אחד מגאוני הדורות הקודמים (מתלמידי הגר"מ בנעט זצ"ל) כתב **דבר מחודש**, דאפשר שנח לא הכניס לתיבה עוף זה - כיון שהוא אינו פרה ורבה בדרך העופות, אלא גודל מהאילן, ומ"מ יגדל שוב לאחר המבול - וממילא אין סיבה להכניסו לתיבה. אמנם בתוספות השלם, מביא בפירוש מבעה"ת שנח הכניס לתיבה כל העופות שקיימים בעולם, ואף עופות אלו.

ה. **נחשים** - כתב הרד"ל בפירושו לפרקי דר"א (פרק כג אות מה): "גם אפשר כיון שיש גם כן נחש המים שהוא מין אחד כמעט עם היבשה, לכן לא הוצרך כלל להכניסו לתיבה, שהנחש שבמים היה בים כמו דגים וחיות הים, ולאחר המבול נתהווה ממנו גם מין נחש היבשה, מיהו באגדת בראשית ספ"י חשב שהכניס עמו תנינים ושרפים לתיבה".

ו. **פרידות** - משמע מדברי המדרש רבה (לד, ז) דבהמת כלאים לא היתה בתיבה, ולפי"ז גם פרידות לא היה בתיבה, דהרי הפרידה נוצרת מכלאי בהמות.

ז. אמנם יש מדרשים מהם משמע, שכל החיות באו במכת ערוב, ואף החיות העדינות, ככבשה וכתרגול - קיבלו עזות והיו נושכים ומזיקים את המצרים.

י. וז"ל: "וכשהיה עוסק ר"י בעופות קור"ן אחד בא ומצאוהו קורקבנו נקלף ויש לו אצבע על ישיבתו יתירה ואין לו זפק".